

Олександр Сергійович Лагодинський,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов
Военно-дипломатичної академії, м. Київ

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У статті обґрунтовано теоретичні основи індивідуалізації англomовної підготовки майбутніх магістрів військового управління у міжнародних відносинах, які містять у собі визначення груп індивідуально-психологічних особливостей слухачів, підбір методик їх діагностування та розробку стратегій викладання англійської мови з урахуванням цих особливостей.

Ключові слова: *індивідуалізація, англomовна підготовка, майбутні магістри військового управління у міжнародних відносинах, Военно-дипломатична академія, індивідуальний стиль опанування англійської мови, стратегії викладання англійської мови.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Знання англійською мовою на стандартизованому мовному рівні 3 за стандартом НАТО “СТАНАГ-6001” є вимогою до майбутніх магістрів військового управління в міжнародних відносинах (далі – МВУМВ) – фахівців воєнно-дипломатичної служби [7]. Досягнення такого рівня є можливим за умови вдосконалення системи англomовної підготовки (далі – АП) у Военно-дипломатичній академії (далі – ВДА) шляхом її *індивідуалізації*. Для цього у ВДА створено сприятливі умови, а саме: невелика кількість слухачів у групах (до 5-ти осіб); відносно велика кількість навчальних годин з дисциплін “Іноземна мова” (англійська) і “Друга іноземна мова” (англійська); сприятливий вік слухачів, який надає можливість нести повну відповідальність за успішність своєї підготовки й усвідомлювати її важливість; ретельна система вступних фахових випробувань, яка зумовлює відбір абітурієнтів з найвищим інтелектуальним рівнем та здібностями до навчання, відмінним станом здоров’я тощо. Крім того,

досягнення визначених мети та цілей АП, що полягають у формуванні творчої особистості, яка мислить нестандартно і здатна виконувати важливі для держави завдання в умовах англomовного середовища, є можливим лише шляхом урахування під час підготовки *індивідуально-психологічних особливостей* слухачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Практична реалізація індивідуалізованої іншомовної підготовки здійснюється у різних типах навчальних закладів та різних категорій тих, хто навчається, як в Україні, так і в багатьох країнах світу. Дослідження з проблем *індивідуалізації* іншомовної підготовки учнів середніх шкіл та студентів вищих навчальних закладів проводили В. А. Артемов, І. А. Зимня, О. А. Леонтєв, М. В. Ляховицький, С. Ю. Ніколаєва, А. А. Миролюбов, І. В. Рахманов, З. М. Цветкова, М. Л. Вайсбурд, Н. Д. Гальскова та ін. Проте, проблема *індивідуалізації* АП майбутніх МВУМВ залишилася поза увагою науковців.

Метою статті є обґрунтування теоретичних основ *індивідуалізації* англomовної підготовки майбутніх магістрів військового управління в міжнародних відносинах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Під час дослідження визначено, що *індивідуалізація* АП майбутніх МВУМВ – це такий спосіб організації АП, у якому на основі *індивідуально-психологічних особливостей* слухачів створено оптимальні умови для реалізації їх потенційних можливостей в опануванні фахової англійської мови. Її основним завданням є досягнення мети і цілей підготовки на основі врахування *індивідуально-психологічних особливостей* слухачів шляхом створення, з одного боку, найбільш оптимальних та комфортних умов, які сприяють опануванню фахової англійської мови, а з іншого – розвитком нових можливостей слухачів щодо її опанування.

Індивідуалізація реалізується на двох рівнях – діагностичному і дидактичному. На діагностичному рівні виявлено групи *індивідуально-*

психологічних особливостей слухачів, їх вияв в АП, а також запропоновано методики їх діагностування. На дидактичному рівні розроблено основні напрямки щодо найбільш успішного викладання англійської мови з урахуванням *індивідуально-психологічних особливостей* слухачів.

Розглянемо діагностичний рівень більш детально. На цьому рівні визначено такі групи *індивідуально-психологічних особливостей* слухачів: *рівень опанування англійської мови, іншомовні здібності та індивідуальний стиль опанування англійської мови.*

Так, *рівень опанування англійської мови* означає ступінь опанування слухачем англійської мови – стандартизований мовний рівень – під час вступу до ВДА і визначається за чотирма видами мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання та письмо). Це вхідний (стартовий) рівень опанування мови, визначення якого надає можливість прийняти рішення щодо зарахування абітурієнта до навчального закладу. У разі зарахування він є передумовою для успішної реалізації АП.

Іншою важливою передумовою АП є *іншомовні здібності слухачів.* Встановлено, що це здібності до засвоєння іноземних мов, які являють собою сукупність *індивідуально-психологічних особливостей* розвитку певних психомоторних і психічних процесів, властивостей особистості, що визначають швидкість, міцність та відносну легкість засвоєння іноземної мови, особливості її використання в практиці мовленнєвої діяльності тощо.

Виявлення *іншомовних здібностей* у абітурієнтів здійснюється шляхом їх психологічного і педагогічного діагностування через оцінювання їх інтелектуальних, нейродинамічних та особистісних якостей за допомогою спеціальних методик, а також виявлення здібностей до засвоєння окремих мовних і мовленнєвих явищ іноземних мов в цілому та германських мов зокрема шляхом моделювання “штучної”, незнайомої для абітурієнтів мови.

Результатом діагностування є інтегральна оцінка *іншомовних здібностей*, яка визначається за чотирма групами й є підставою до зарахування до ВДА. Як правило, до академії зараховують абітурієнтів з 1-ю та 2-ю групою *іншомовних*

здібностей, що створює позитивні передумови для *індивідуалізації* АП, оскільки передбачає досить високий їх рівень, а отже, – і спрямованість на найвищий рівень успішності.

Проте, навіть дуже високий рівень робить необхідним додаткове діагностування слухачів з метою визначення їх *індивідуального стилю опанування англійської мови*, що надає змогу викладачам розподілити слухачів на підгрупи з вивчення англійської мови й якомога якісно підібрати зміст і навчальні матеріали.

Під *індивідуальним стилем опанування англійської мови* ми розуміємо систему найбільш оптимальних прийомів, які використовують слухачі, зумовлених їх *індивідуально-психологічними особливостями*, для успішного засвоєння англійської мови та формування готовності до її використання у фаховій діяльності. Він являє собою сукупність варіантів навчальної діяльності, характерних для окремого слухача, які допомагають йому долати труднощі, пов'язані з освоєнням англійської мови. Він складається з різнорідних компонентів, які часто взаємозалежать один від одного і доповнюють один одного. Цей стиль може змінюватися з часом, піддаватись впливу різноманітних чинників, серед яких визначальними є національні, андрагогічні та гендерні особливості слухачів. Важливо пам'ятати, що він не може бути кращим чи гіршим, а є лише відображенням індивідуальності кожного слухача. Методики діагностування *індивідуального стилю опанування англійської мови* не є повністю точними. Кожен слухач має знати особливості свого *індивідуального стилю* і прагнути до розширення його можливостей щодо ще більш успішного засвоєння англійської мови. Крім того, кожен слухач має свій *індивідуальний стиль опанування англійської мови*, а кожен викладач – свій *індивідуальний стиль викладання англійської мови*, що має враховуватися під час АП.

Нами визначено найбільш важливі *компоненти індивідуального стилю опанування англійської мови* майбутніх МВУМВ. Розглянемо їх більш детально.

Так, першим із них є *мотивація до вивчення англійської мови*. Вона означає загальну готовність слухачів прагнути до свідомо визначеної мети, яка полягає у вивченні англійської мови для виконання фахових завдань, навіть якщо при цьому доведеться долати різноманітні труднощі та перешкоди. Знання рівня мотивації слухачів є однією з найважливіших передумов *індивідуалізації* їх АП. Мотиваційні чинники роблять внесок в установку на активне формування мовленнєвих навичок і вмінь, відбування всього навчально-виховного процесу та його успішність. Англійська підготовка буде більш ефективною, якщо у слухачів сформовано внутрішню мотивацію на протидію зовнішній, яка полягає в усвідомленні необхідності опанування англійської мови задля успішного виконання майбутніх фахових завдань. Визначення *мотивації* відбувається за методикою М. Е. Ehrman, яка передбачає самооцінювання слухачами своїх мотивів вивчення англійської мови [10, с. 160–170].

Іншим важливим компонентом є *тип темпераменту*. Це закономірне співвідношення стійких індивідуальних особливостей особистості слухача, які характеризують різні сторони динаміки його психічної діяльності та поведінки. Властивостями *темпераменту* є індивідуальний темп і ритм психічних процесів, ступінь стійкості емоцій, експресивність та енергійність рухів, напруженість волевого зусилля тощо, що стосується всіх аспектів психічної діяльності. Традиційно розрізняють *сангвінічний* (сильний врівноважений швидкий тип нервової системи), *холеричний*, (сильний нерівноважений тип нервової системи), *флегматичний* (сильний врівноважений повільний тип нервової системи) і *меланхолічний* (слабкий тип нервової системи) *типи темпераменту*. *Індивідуалізація* АП має неодмінно їх урахувати як найбільш стійкі *індивідуально-психологічних особливості*. Одночасно треба брати до уваги той факт, що всі *типи темпераменту*, у більшості випадків, не існують у чистому вигляді. Визначення *типів темпераменту* відбувається за методикою Т. LaHaye [8, с. 120].

Разом із *типами темпераменту* важливим елементом для успішної *індивідуалізації* АП є *спрямованість особистості*. Стандартно в психології вона визначається за двома якостями особистості – *екстраверсія* та *інтроверсія* [4, с. 181, 564]. Для *екстраверсії* характерною рисою є схильність до широких, різноманітних соціальних контактів (комунікабельність, товариськість, балакучість), орієнтація не на внутрішній, а зовнішній світ. *Інтроверсія* розглядається як протилежність *екстраверсії* й описується як схильність до уникнення соціальних контактів (некомунікабельність, нетовариськість), прагнення до замкненості, орієнтація не на зовнішній, а внутрішній світ почуттів, думок, образів. Визначення *спрямованості особистості* пропонується здійснювати за методикою R. L. Oxford [9, с. 210].

Особливе значення як компонент *індивідуального стилю опанування англійської мови* має *сенсорна репрезентативна система*, яка покладає в основу опанування мови три типи особистості – *візуальний, аудіальний і кінестетичний*.

Слухачі *візуали* характеризуються кращим опануванням англійської мови через зоровий канал, *аудіали* – слуховий, *кінестетики* – шляхом фізичного контакту з реальними предметами (об'єктами). *Сенсорна репрезентативна система* відображає особливості сприйняття, переробки та розуміння англійської інформації. Методика діагностування *сенсорної репрезентативної системи* слухачів подана у [9, с. 209].

Інший важливий компонент – *стиль мислення* – вказує на те, як слухачі обробляють та аналізують мовний і мовленнєвий матеріал під час АП. Як відомо, *мислення* – це психічний процес відображення дійсності, вища форма творчої активності особистості [4, с. 280]. Виокремлюємо такі основні *стилі мислення*, які є важливими для опанування слухачами англійської мови: *інтуїтивне та конкретне; аналітичне і синтетичне*.

Інтуїтивне мислення характеризується абстрактністю, здатністю слухачів виконувати навчальні мовленнєво-мисленнєві завдання, швидко схоплюючи загальну сутність та встановлюючи власні закономірності і правила вивчення

мови. *Конкретне мислення* слухачів характеризується послідовністю, точністю та ретельністю виконання навчальних мовленнєво-мисленнєвих завдань. Як відзначають науковці, люди з *інтуїтивним мисленням* “орієнтовані на майбутнє, а з *конкретним* – залишаються в теперішньому часі” [9, с. 214]. Діагностування цих стилів мислення пропонується здійснювати за методикою R. L. Oxford [9, с. 211].

Аналітичне мислення слухачів відзначається абстрактністю і логічністю. Такі слухачі є більш схильними до самостійного вивчення англійської мови. Вони ефективно виконують вправи та завдання за звичними для них правилами і зразками, приділяють велику увагу виявленню деталей. *Синтетичне мислення* слухачів відзначається цілісністю та просторовістю. Такі слухачі, як правило, не можуть довгий час зосереджуватися на одному виді вправ і завдань, люблять їх різноманіття. Вони схильні до колективної взаємодії, потребують заохочення з боку викладачів чи керівників. Діагностування цих стилів мислення пропонується здійснювати за методикою R. L. Oxford [9, с. 212].

Оскільки під час АП майбутніх МБУМВ усі заняття мають чітку практичну спрямованість та складаються з численних вправ і завдань, то важливим компонентом їх *індивідуального стилю опанування англійської мови* є *ставлення до виконання завдань*, який показує уподобання та схильності слухачів до виконання завдань. R. L. Oxford відзначає *відкритий і закритий типи*, які відрізняють слухачів за схильністю до обмеження навчання з боку викладача (термінами виконання та інструкціями) і відносною незалежністю цього процесу від викладача [10, с. 185]. Визначення цього компонента пропонується здійснювати за методикою [10, с. 211].

Іншим важливим компонентом *індивідуального стилю опанування англійської мови* є, на нашу думку, *мовна витривалість*. Вона характеризується здатністю слухачів долати труднощі у вивченні англійської мови, пов'язані зі складністю системи англійської мови та її відмінністю від рідної мови (мовні, мовленнєві), а також умовами аудиторної і позааудиторної роботи

(завантаженість новим матеріалом, велика кількість занять тощо). Вивчення англійської мови, як і будь-якої іншої іноземної мови, є одночасно цікавим та складним завданням. Його складність, на думку науковців, значною мірою полягає у виникненні у слухачів певної “невпевненості”, що пов’язана із вживанням мовних засобів, здійсненням мовлення в усіх видах мовленнєвої діяльності [9, с. 87–95; 3, с. 26]. Низький рівень *мовної витривалості* призводить до труднощів з освоєнням мовного і мовленнєвого матеріалу, виникнення так званих “психологічних бар’єрів” у спілкуванні, а також втомлюваності та неможливості впродовж тривалого часу продовжувати вивчення мови. *Мовна витривалість* є дуже важливою якістю слухачів, оскільки АП передбачає не просто складні умови у період підготовки у ВДА (великий обсяг матеріалу, висока завантаженість іншими навчальними дисциплінами тощо), але й моделювання умов майбутньої фахової діяльності. Усе це в сукупності з неритмічністю роботи, відсутністю відпочинку, несприятливими мікрокліматичними умовами роботи може призвести до втоми і зниження розумової працездатності слухачів. Без підвищеної *мовної витривалості* слухачі будуть нездатні успішно засвоювати матеріал заняття. Важливим компонентом *мовної витривалості* є загальна розумова працездатність. Проте, її підвищення, як справедливо зазначають українські науковці, не призведе до підвищення *мовної витривалості* [3, с. 26–27]. Для цього потрібно усвідомлене розуміння труднощів у вивченні мови та цілеспрямована робота слухача за допомогою викладача щодо їх подолання [9, с. 94–95]. Діагностування ступенів *мовної витривалості* пропонується здійснювати за методикою Ch. M. Ely [9, с. 216–217].

Наступним компонентом є *інтерактивність*. Це схильність слухачів до колективної взаємодії з іншими слухачами (*групова робота*) чи самостійного виконання навчальних завдань (*індивідуальна робота*). Знання цього компоненту надає можливість викладачеві оптимально використовувати ці форми організації навчання в аудиторних заняттях і під час самостійної підготовки.

Групова робота полягає у колективній взаємодії, під час якої створено всі умови для активного спілкування слухачів один з одним та викладачем, а успіх кожного члена групи залежить від успіху всієї групи. При *індивідуалізації групової роботи* передбачає, що кожен слухач працює зі своїм власним темпом, намагається діяти таким чином, щоб, виражаючи свою індивідуальність, відповідати очікуванням групи, що активізує і мобілізує його внутрішні резерви.

Індивідуальна робота забезпечує всі можливості слухачів для самостійного вивчення англійської мови. При такій роботі забезпечується їх певна автономність, яка полягає в можливості самостійно керувати процесом своєї підготовки; виховувати особистість, яка усвідомлює свою соціальну свободу та відповідальність, здатна діяти незалежно і нести відповідальність за свої дії. Діагностування рівнів інтерактивності здійснюється за методикою К. Kinsela та К. Sherak [9, с. 235–237].

Аналіз наукових досягнень з психології і педагогіки [2, с. 41–46; 9, с. 158; 10, с. 62–70; 11] надав можливість визначити ще один компонент *індивідуального стилю опанування англійської мови слухачів – психологічну диференційованість поля (полезалежність – полenezалежність)*. Вона характеризує здатність слухачів відособлюватися від периферії поля сприйняття, що визначає їх схильність до покладання на внутрішні та зовнішні референти під час сприйняття і розуміння англомовної інформації та при соціальній взаємодії в навчальному англомовному фаховому спілкуванні.

Це поняття було введено Н. Witkin ще в 1949 р. Проводячи дослідження в галузі психології сприйняття методикою “Стержень і рамка”, учений звернув увагу на те, що на різних людей при сприйнятті однієї та тієї ж фігури стимулю, які знаходяться на периферії поля зору, впливають по-різному. Люди, яким важко вдається відокремити повністю елемент від оточуючого його поля, частиною якого він є, отримали назву *полезалежних*. Їх сприйняття є цілісним, глобальним і недиференційованим. Люди, які, навпаки, можуть повністю виокремити деталі в складному зображенні, були названі *полenezалежними*.

Сприйняття таких людей орієнтується на деталі. Воно є більш аналітичним та диференційованим. Визначення *психологічної диференційованості* поля пропонується здійснювати за методикою “Приховані фігури” (модифікація Л. Л. Торстона) [5].

Не менш важливим компонентом є також *тип реакції*. Він характеризує індивідуальні відмінності і схильності слухачів швидко чи повільно приймати рішення у виконанні навчальних мовленнєво-мисленнєвих завдань.

Це поняття було введено D. Kagan у 1966 р. Усі фахівці погоджуються, що основна відмінність між *імпульсивними* та *рефлексивними* людьми полягає у відмінності в характері вивчення відтворюваних об’єктів з точки зору обсягу і ретельності аналізу інформації, яка збирається до прийняття рішення [1, с. 24–26; 3, с. 466–479; 9, с. 9; 10, с. 10]. Про *імпульсивність* йдеться, коли людина одразу, не задумуючись реагує на зовнішні збуджувачі, часто приймає необдумані рішення. *Рефлексивність* приписують людям, які перш ніж діяти, внутрішньо апробують гіпотези, відкидаючи неправдоподібні, діють обдумано, врівноважено й обережно. В АП *рефлексивні* слухачі витрачають багато часу на виконання завдань, бояться допустити помилки, більше зосереджуються на граматичній, лексичній, фонетичній точності на противагу *імпульсивним*, які досить успішно та за стислий час, хоча і з помилками, здатні навчитися спонтанно спілкуватися англійською мовою. Тип реакції визначається за методикою [6].

Окрім цих компонентів, що формують *індивідуальний стиль опанування англійської мови* слухачів, необхідно звернути увагу на *індивідуальний стиль викладання англійської мови* викладача. Ураховуючи, що АП – це постійний двосторонній процес, то велике значення для її успішності має сумісність цих *стилів*. Визначення такої сумісності пропонується здійснювати за методикою K. Kinsela [9, с. 233–235]. Викладач має постійно звертати увагу на ті напрямки, які потребують удосконалення сумісності *індивідуальних стилів*.

Показники за всіма групами *індивідуально-психологічних особливостей* слухачів та їх компонентами пропонується вносити до зведеної таблиці, яка

являє собою своєрідний “портрет слухачів навчальної групи” – атлас їх індивідуально-психологічних особливостей – і надає можливість викладачеві підібрати відповідні *стратегії викладання англійської мови*.

Під ними ми розуміємо загальні механізми найбільш ефективного планування, організації та здійснення АП слухачів викладачем на основі їх *індивідуально-психологічних особливостей* з метою спрямування підготовки на створення найбільш оптимальних і комфортних умов, які сприяють опануванню ними фахової англійської мови та розвитку нових можливостей щодо її опанування.

На дидактичному рівні такі *стратегії* розроблено стосовно кожного компонента *індивідуального стилю опанування англійської мови* слухачів, проте їх урахування у навчально-виховному процесі є мистецтвом кожного викладача.

Висновки. Теоретичні основи *індивідуалізації* АП майбутніх МВУМВ передбачають виявлення і діагностування найбільш характерних *індивідуально-психологічних особливостей* слухачів. На основі цих даних розроблено *стратегії викладання англійської мови*, які надають можливість підвищити рівень АП, а отже, – забезпечити більш успішне виконання слухачами ВДА майбутніх фахових завдань.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є розробка методики АП майбутніх МВУМВ з урахуванням *індивідуалізації*.

Список використаної літератури

1. Архипов, В. В. Проявление умственной самостоятельности студентов разного когнитивного стиля : дисс. ... кандидата психол. наук : 19.00.07 / Архипов Вадим Валерьевич. – СПб., 1999. – 157 с.
2. Лозовская, Л. Б. Методика организации дифференцированного обучения решению физических задач на основе учета когнитивных стилей : дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Лозовская Людмила Борисовна. – Киров, 2006. – 193 с.
3. Ляховицький, М. В. Індивідуалізація навчання іноземної мови в школі / М. В. Ляховицький, С. Ю. Ніколаєва. – К. : Радянська школа, 1978. – 120 с.

4. Мещеряков, Б. Г. Большой психологический словарь / Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. – М. : Педагогика, 2002. – 639 с.
5. Методика “Импульсивность” [Электронный ресурс] // Ваш психолог. – Режим доступа : www.vashpsixolog.ru/psychodiagnostic-school-psychologist/69-diagnosis-emotional-and-the-personal-sphere/550-methods-impulsiveness.
6. Тест “Скрытые фигуры” (Методика Л. Л. Терстоуна) [Электронный ресурс] // Онлайн-тесты, методики, статистка, обмен опытом. – Режим доступа : www.subscribe.ru/group/onlajn-testyi-metodiki-statistka-obmen-opyitom/16581/.
7. Interpretation of STANAG 6001. Language Proficiency Levels [Электронный ресурс] // DLIELC Web Site. – Режим доступа : www.dlielc.org/bilc.
8. LaHaye, T. Why You Act the Way You Do / T. LaHaye. – N.Y. : Tyndale House Publishers Inc, 1984. – 388 p.
9. Reid, J. M. Learning Styles in the ESL/EFL Classroom / J. M. Reid. – Boston : Heinle&Heinle, 1995. – 272 p.
10. Understanding Learning Styles in the Second Language Classroom / ed. by J. M. Reid. – Upper Saddle River, Prentice Hall Regents, 1998. – 210 p.
11. Witkin, H. A. Field-dependant and Field-Independent Cognitive Styles and their Educational Implications / Witkin H. A., Moor C., Goodenough D., Cox P. // Review of Educational Research. – 1977. – # 47. – P. 5–64.

Рецензент: кандидат педагогічних наук, доцент Мамчур К. В.

Стаття надійшла до редакції 29.08.2013.

Лагодинский А. С. Индивидуализация англоязычной подготовки будущих магистров военного управления в международных отношениях

В статье обоснованы теоретические основы индивидуализации англоязычной подготовки будущих магистров военного управления в международных отношениях, включающие определение групп индивидуально-психологических особенностей слушателей, подбор методик их диагностирования и разработку стратегий преподавания английского языка с учетом этих особенностей.

Ключевые слова: индивидуализация, англоязычная подготовка, будущие магистры военного управления в международных отношениях, Военно-дипломатическая академия, индивидуальный стиль овладения английским языком, стратегии преподавания английского языка.

Lahodynskiy O. S. Individualization of the English Language Training of future Masters of military management of international relations

The article proves the theoretical bases of individualization of the English language training of future Masters of military management of international relations including identification of groups of students' individual and psychological peculiarities, selection of the appropriate methods of diagnostics, and development of the English language teaching strategies based on these peculiarities.

Key words: *individualization, English language training, future Masters of military management of international relations, Military Diplomatic Academy, individual style of English learning, English language teaching strategies.*